

V soukromé rozmluvě vylíčil mi p. Dr. Herben fakta, na nichž stavěl jsem některé body svého Zaslána, naprosto opačně nebo jinak než zemřelý H. G. Schauer. Uvádím tu tedy body ty opraveny po tradici p. Herbenově — objektivně a pasivně. Čtenář má na vůli, aby se rozhodl buďto pro verzi p. Dra Herbena nebo Schauera. Ke konci připojil jsem ještě svoje poznámky, které mají osvětliti moje postavení v celé záležitosti.

1. Schauer nebyl ani spolupracovníkem o některém článku „Z mravní pathologie společnosti české“, ani původcem základní ideje. Ani iniciativa nevyšla od něho. — Jest ovšem pravda, že Schauer s principem článků těch souhlasil a že v době, kdy byly psány, stejně jako pisatelé článků byl zaujat studiem Bleibtreue.

2. Studii o Tainově metodě literárních dějin *nekoupil* p. Dr. Herben od Schauera. Schauer dal mu ji jen v zástavu za čistě soukromý závazek. Pan H. neměl tedy ani práva tisknouti ji v „Čase“.

3. Schauer *svolil*, aby články, jež nabídnul panu Herbenovi do „Času“, byly dle potřeby a směru listu *upraveny*.

4. Na lokálku „Nár. listů“ (z 1. srpna 1892) „Pohřeb kolegy našeho p. H. Schauera,“ neodpověděl „Čas“ proto, že svrchu citované věty obracel proti straně staročeské, do jejichž listů Schauer v jedné době psával.

Uznávám, že tento výklad je možný.

5. „Stranou“ rozuměl jsem ve svém článku i ve svém Zaslánu *soukromé sdružení mladých literátů*, kteří r. 1887 počali vydávati s p. Dr. Herbenem v čele „Čas“. Nemyslil jsem tím tedy *dnešní* politickou nebo sociální skupinu — nebo představitele dnešního realistického směru duševního a kulturního — předem ne p. prof. Masaryka. Naopak vyznal jsem, co uznával vždycky i Schauer: závaznou vděčnost ke svému učiteli prof. Masarykovi.

6. Pochybná fakta jsou jen *vnější, životopisná. Psychologický* obraz Schauera, jak jsem jej nakreslil v loňských „Lit. listech“, zůstává tím beze změny. Pokládám jej za správný.

7. Fakta vnější zůstávají tedy sporná a nejasná. Já dodávám tu jen, že jsem z nich netáhl ve své studii žádných důsledkův a že pro mne tedy, speciálně pro moji studii jsou celkem lhostejná. — Dodatek tento podávám tu z *vlastní vůle* i z *vlastního popudu*, z pouhého zájmu pro zjištění pravdy.

List z Prahy

Několik naprosto zbytečných slov p. Vbkovi z „Nár. listů“ 18. března l. r.

Podle našich spolehlivých informací (původních? či z policejní kanceláře „Lumírový“?) řádí prý v Čechách a na Moravě dobře organisovaná *loupežná rota kritická*, v obecném lidu psavém „*krvaví bratři*“ zvaná — kterážto právě jmenovaná rota podle a pofouchle sužuje, staví, kazí a plichtí měrou již povážlivou klidný rozkvět domácího *písemnictví, obchodu a průmyslu*. Tito nectní, mrzcí a nejméně katova meče, ne-li dokonce p. Sládkova¹ satyricko-reformačního slovníku hodní tovaryši mezi jinými nešlechtnostmi prý také „*pokřikují z hlubin francouzské analýsy (co to? — aha! —) na p. Herrmanna, že jeho humor není humorem, jeho život není životem.*“ „Jaký darebný neřád!“ vykřiknul jsem v zcela adekvátním stylu, sotva jsem dočetl — a celý rozpálený pro cechovní pořádek, armádní reglement nebo silniční řád naší drahé literatury (tak si totiž v pohodlné a naprosto konkrétné určitosti představuju s naším literárním a kritickým Olympem její „organisací“) — přísahal jsem sám první pomstu při sebe nepohodlnější příležitosti této spiklé holotě, která „z hlubin francouzské analýsy“ (to nám ještě scházelo!) pokřikuje na p. Herrmanna.

Příznávám se sice kajicně, že jsem této obžalobě dobře, ba ani špatně nerozuměl — „pokřikovat z hlubin francouzské analýsy“, co to je? — ale právě proto čenichal jsem ihned sodomské nepravosti. Patrně nějaký perversní literární zločin — jeden z těch, které se projednávají „s vyloučením veřejnosti“ — snad nějaký kritický sadismus nebo masochismus nebo jiná ještě pikantnější kapitola Kraft-Ebingovy „Psychopathia sexualis!“

A to tak!

Tak jsou již tu „*resultáty dekadence*“, která, pozoruju to s neupřímnějším žalem, začíná rozežírat jako jedovatá nákaza selsky zdravé tělo (máme úřední lékařská vysvědčení!) naší literatury!

A chci již volat, aby se sestavil vojenský mimořádný soud — aby se zavedla inkvizice — aby se povolali do ní vedle p. *Vbka* předem pp. *Sládek a Lier*² —

1 - Nechci klást trpce zasloužené vavřiny na cizí čelo. Proto připojuju restriktivní poznámku, že podle jisté legendy (za jejíž objektivnost a pravdu neberu ovšem žádnou zodpovědnost) jest autorem známé „housenčí“ epištoly v Lumíru — p. J. Vrchlický.

2 - Po delší pause — asi třileté — vystupuje znova pohostinsky v „Hlase národa“ tento sofisticky studený estetik nebo spíše akrobat baroka. K mému žalu ztratil mnoho ze své dřívější obratnosti. Jeho pirouetty a calemboury v „Novém dramate“ vypadly dřevěně a těžce, staře a vybledle. Akrobacie žádá skoro denní cvik. Každý půst mstí se tu krutě. Doufejme ostatně, že dnes — v tak drsné a nalé-

první k hrubší a druhý k subtilnější „trpné“ práci na př. vrázení špendlíkových point pod symbolické nehty — aby se vypsala cena na hlavu každého uprchlíka — aby se — — —

Nevím, jakou bullu bych tu uveřejnil — kdyby mě v pošetilé logice nebylo napadlo — *dříve vyšetřovat než odsuzovat.*

A výsledky?

Jsou špinavě střízlivé a mikroskopicky šedivé.

Byl skutečně jednou v Čechách jeden člověk (byl-li to vůbec člověk — co dím? — padouch!), který si dovořil kdysi při zhasnutí lampě, na dva západy zavřených dveří a stažených rouleaux (lituju, že neměl okenic, aby je také zabeđnil) — dovořil si tedy tento bídák v posledním a tedy nejtemnějším koutě svého shnilého a černého-nitra pochybovat, že dialogy mezi Kyllianem a Randovou v p. Herrmannově „Snědeném krámu“ jsou *skutečným humorem*, t. j. tou *podivnou směsí gracie a fantasmie, snu a pravdy, vůle a citu* — jakou poznal z různých klasiků poesie, psychologie a estetiky. (Může-li co bláhovost tohoto hlupáka a smělece vysvětlit — ne omluvit, to není nikdy možno! — je to fakt, že četl nedlouho před tímto osudným večerem mnoho špatných a ničemných knih na př. Fieldinga, Cervantesa, Dickense, Eliota, Heina, Taina, Jean-Paula, Bělinského a Gogola — tedy lidí, kteří neměli o humoru naprosto pojmu a kteří ho bídně zavedli.) Ale tento tvor prohřešil se ještě víc. On nejen, že si to pomyslel při zavřených dveřích a v půlnoční tmě — on to také jednou — zase večer a zase při zavřené scéně jako nahoře — zcela uctivě a s plným uznáním všech jiných předností „Snědeného krámu“ napsal a v takové malé petitive poznámce jedné své práce i vytiiskl.

První chvíli netušil ani tento nešťastník, co spáchal. Rozumoval, že v nehorším případě urazil rytmistra a opilce Kylliana a posluhovačku Randovou. Vždyť přece, soudil, p. Herrmann, který si zakládá na tom, že maluje „všecko, jak to je a nic jinak“ — za to nemůže, že kdysi kdesi Kyllian a Randová neměli humor — pan Herrmann byl tu jen tragickou a úctyhodnou obětí nemilosrdné a necitelné formule, která mu pod trestem ztráty primátu českého realismu zakazovala vyprázdnit šišatou lebku Kyllianovu a zasadit do ní svůj vlastní mozek napjatý neustále až k prasknutí jako elektrická baterie stříkající při nejslabším dotyku živelní bouřku vtipu a vervy.

Ale „obecná národní nevole“ ukázala mu brzy zločin v celé příšerné nahotě a šibeniční velikosti. Ta nevole, která se ani dnes ještě neutišila — naopak, lze-li

havé době — povolí redakce, která zná výborně potřeby svého obecnstva, p. Lierovi častější produkce, a že dohoní tedy brzy, co zanedbal, chceme věřit, bez vlastní viny. Já sám, přiznávám se, patřil před lety k nejděčnějšimu jeho obecnstvu. Jeho galantní hry lepenkovými dýkami a hlavně jeho kaučukové tance mezi rozestavenými vejci unesly mne vždycky do té sladké „země bez jména“, kde místo myšlének karambolují se slova. Kde jsou ty krásné časy!

řící, roste a právě in momento *po plných šestnácti měsících* hází své rozbouřené vlny z klidného Jičína a z neklidnější kasty jeho překlídných obyvatel — své kalné žlučí sycené vlny (abych mluvil výrazným a barvitým stylem bastardního ideálu Cicero-Puchmajer) do milosrdně dosud trpěných literárních referátů — „Národních listů“!

Dnes to již ví.

Crimen laesae Majestatis p. Herrmanna. A poněvadž p. Herrmann je na ten čas a deset následujících let zapsaným a výlučně privilegovaným pachtýřem „národního a ryze českého humoru“ (komiku má p. Šmíd — rozdíl je zde esteticky důležitý!), — i celého vzácného a čistého Genia českého ducha a jazyka! Hrůza! Ale je tomu tak. Nic miň.

Rozhořčení bylo tedy právem příslovečně bezmezné. V „Máji“ návrh na společnou obranu a diplom humoristy zemí koruny Svatováclavské. Zároveň prodloužení pravovárečného humoristického práva na dalších dvacet let. Z venku mraky petie nejrůznějších humoristických spolků, aby směly nést jméno „Kyllian“, „Randová“ nebo dokonce „Herrmann“. Atd. atd.

Alé p. Herrmann poděkoval za všecko zdvořile. „Jen mně ho nechte — já si ho už napravím. *Satírou* na něj — a půjde to. Uvidíte. Ha, ha, počkej. Já ti okážu.“

A dostal slovu.

Nevyšlo od té chvíle číslo „Švandy dudáka“, aby tam nedokazoval polomrtvému rouhači na vlastním jeho těle naprosto přesvědčivě a makavě, co je to humor a jak *silný* (doslova!) humorista je p. Herrmann. Rozumějte mi dobře. Ne hněv. Kdepak! Pan Herrmann sledoval vyšší a naprosto objektivně pedagogické cíle: chtěl podat nevývratný důkaz, že je humorista. A vzpomněl si snad z mládí na výbornou metodu, jakou dokázal stejně zneuznávaný mistr skeptického učedníku svůj humor: dal mu několik boxů a bylo po skepsi. „Snad to musí pocítit a procítit — pak porozumí, co to je humor,“ soudil p. Herrmann. A pustil se svědomitě do práce.

Nejdřív dal pochybovači několik za uši, pak políval ho jednou ledovou a po druhé vařící vodou, zmačkal a zkroutil mu nejdřív tělo, pak mozek a nakonec i jméno, dělal z něho postupně blbce, blázna a na konec i učence. — — — A resultat velikolepý! Po prvních bouřích pochopil hned rouhač svoji vinu. A uvěřil, rozumí se samo sebou, v p. Herrmannův humor. Jak pak není ten člověk humorista: natrhne vám ucho a *směje* se tomu sám první a všichni okolo s ním. A má i fantasmii i cit (to pokládal tento antikvovaný blbec v nepochopitelné a zpátečnické nemodernosti posud za hlavní znak humoru). Jak by ne. Z blátivého bezbarvého a dutě prázdného jména jako je „Šalda“ stvoří geniální hrou bleskového rozmaru symbolicky průhledné a účelně hudební — „Křanda“. Jaká gracie, duševní superiorita, jaký humor! A jiný magický kus: naprosto bezúhonného a solidního p. Procházku, který křivě a bezdůvodně podezříván z nikodemství, promění najednou zrovna ve dva varianty (jeden smutnější než druhý — rozumím pro p. Procházku) — Vocáska a Mrcáska! Kouzelný prute velikého humoristy — hodný alespoň produkce na fidlovače! A jak původně a půvabně a mile české! Veliká zásluha p. Herrman-

nova, jak známo a z kompetentních stran již dávno konstatováno, je v tom, že se naučil humoru v lidu a od lidu (kdo stojí o puntičkářskou lokalizaci, pozná snadno i z věrného jazyka povltavskou čtvrť). Ale tato koruna není posud celá. Svědomitá kritika měla ji již dávno „vyvršit“. Asi v tomto plánu, který ji postupuju gratis: — každý genius nejen bere z lidu — on také vrací rozhojňný kapitál, čistou krev do lidu. Stejně náš Herrmann. Dřív se učil od „lidu“, dnes — tvrdí někteří — začíná se „lid“ učit od něho.

Důkaz povedl se p. Herrmannovi, jak jsem řekl, úplně. Padouch je poražen a sype popel na zločinnou lebku, pod níž se kryje jeho perversní mozek. Chce podniknout všecko, jen aby usmířil mstivý, ne trestající humor p. Herrmannův. Humor, ano — pravý, nezfalšovaný, jediný český a umělecký humor! Dá od sebe po případě listinu, kde všecko to potvrdí. Složí veřejné kredo. Nenapiše ode dneška řádky, aby před ní nepoložil kající žalm: „věřím a vyznávám jedině pravý, umělecký atd. humor p. Herrmannův, jakož i celé redakce, všech spolupracovníků, minulých, budoucích i přítomných, Švandy dudáka — nevyjímaje ani nejlepší sflu listu — vlastním jménem Olafa, divadelním Jaroslava Kvapila.“

Tak se to má tedy, milý p. Vbku, s touto literární neplechou. Lítuju, že zločince potkala spravedlnost dříve, než padnul do vašich kritických a káravých rukou. Odvolal bídne své přesvědčení (měl-li je vůbec kdy tento vyvrhel!) — a vaše satyrické dutky šlehal by již jen do mravní mrtvoly.

Ano, mravní mrtvola — to je ten rouhač. Nenapadá mi jej hájit. Ale jedno musím konstatovat: tento mravní bídák *podepsal svůj ničemný soud plným jménem* — zcela shodným s jeho rodným i občanským — *a hájí si důrazně svoji individualitu*. Kdo ví, k čemu je to dobré! Kdyby k ničemu, jen aby za něho netrpěli nevinní: je totiž *jediným tvorem* na širém světě, který napsal tuto infamii — a poněvadž není členem žádné zakuklené a solidární fémy, zapovídá si jednou provždy a kategoricky, aby ho p. Vbk v špatně chápaných záchvatech protekčního soucitu zastíral milosrdným pláštěm spolkového a kolektivního plurálu. Zapovídá si tedy, aby psal: „pokřikují na p. Herrmanna atd. . .“ místo správného: „pokřikuje“ nebo přesněji: „pokřiknul F. X. Šalda na p. H. atd.“

„Pokřiknul“ — třeba. Nenapadá mi se škorpít o slovo s p. Vbkem. Nemá zrovna široký slovník a byl by třeba v nouzi o jiné. Pro nuance nemá mnoho smyslu — a tak passons. Ostatně proč by „nepokřikoval“, když v hospodárné a nevyzpytatelné účelnosti je tu na ochranu policejní mravnosti a uličního řádu p. Vbk., který pokřikovače s patrným gustem a celou pedagogickou zkušeností okřikuje.

Jaká účelná rozdělnost funkcí!

A je všechno v pořádku. Ti, kdo posud dle p. Vbka „pokřikovali“, ujšířují, budou „pokřikovat“ dál — a pan Vbk & Comp. (veřejná i tajná, zapsaná i nezapsaná, podepsaná i nepodepsaná) bude dál *okřikovat*. Allons. Tento sport dá se provozovat — s dobrým rozdělním a několikerým obsazením úloh — k nemalému plaisiru drahého čtenářstva bez palety do neúnavy a neomrzení. Jen dál!

Cítím ostatně z celé aféry vyšší, transcendentní, čistě ethickou radost, kterou tu nemohu zatajit. Radost, že p. Vbk propůjčuje se se vzornou ochotou k takovému menším službičkám. Měl jsem strach, že po svojí nobilitaci za „českého Taina“ (breve p. J. V. Sládka — naprosto kompetentního! — v „Lumíru“ dato . . .) zhrdne a nebude chtít psát než samé mnohostránkové folianty literárních dějin — ale k nemalému mému potěšení zdravý smysl a sebekritika udržela ho nebo přivedla ho do pravých kolejí petitových sloupců „literární“ přílohy Nár. listů. Nebral tedy sám p. Sládka tenkrát vážně. A to mu slouží jen ke cti. Jaký vzácný zjev v dnešní slavomamem posedlé době! Jak opravdu mile jímá ta nahrbená a do koutku skrčená figura přeskromného „českého Taina“ se školským pravítkem v ruce — ne aby měřil, ale aby „káral“ — vedle pathologicky nadutých a sebevdomých kritických sansculottů bez jména a bez uznání!

Tato skromnost odzbrojuje mne i jinak. Vysvobozuje mne zejména z trapné situace dokázat „českému Tainovi“, že to nebyly „hlubiny *francouzské* analyse“ (anglická nebo italská je patrně jiná — a ne-li ta, tedy jistě jičínská!), které mne svedly k inkriminovanému zločinu, nýbrž *anglická psychologie* a hlavně některé jemné a bohaté poznámky *německé* — *horribile dictu!* — estetiky a *ruské* kritiky (Bělinský).

25. března 1893.